

ments raríssims i fotografies inèdites, el professor d'història de la llengua catalana de la Universitat de Girona ha anat teixint la trama i l'ordit de la història de la llengua i de la cultura catalanes durant els darrers batecs del segle XIX i de tot el segle XX, fins a la mort de Franco. L'obra ha posat damunt del paper documents i idees que eren gairebé desconeguts fins i tot per als especialistes que ens dediquem a aquesta mena d'afers. L'aportació a la història de la cultura catalana penso que ha estat formidable i impagable. El lector no pot fer altra cosa que no sigui expressar amb admiració el seu agraïment per tota la feina ben feta.

PORCEL, Baltasar i Llorenç VILLALONGA: *Les passions ocultes. Correspondència i vida. Epistolari complet (1957-1976)*, Rosa Cabré (ed.), Barcelona: Edicions 62, 2011.

**PERE ROSSELLÓ BOVER**

Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General  
[pere.rossello@uib.cat](mailto:pere.rossello@uib.cat)

L'epistolari entre Llorenç Villalonga i Baltasar Porcel, a cura de la professora Rosa Cabré i publicat sota el títol de *Les passions ocultes. Correspondència i vida*, ha estat un dels llibres més esperats dels últims anys tant pels especialistes de la literatura catalana contemporània com pels lectors en general. Hom preveia trobar-hi una gran quantitat d'informacions sobre el món literari català, sobretot dels anys 60, i moltes de les claus de l'obra d'aquests dos grans novel·listes mallorquins, que han gaudit d'una projecció que abasta molt més enllà de les lletres catalanes. En aquest sentit, el volum no decep en absolut i, a més a més, constitueix una obra literària de gran valor. Des de fa més de dos decennis l'obra i la personalitat de Llorenç Villalonga han estat objecte d'abundants estudis per part dels historiadors de la literatura catalana. La seva personalitat ambigua i controvertida ha donat lloc a interpretacions divergents i també a algunes polèmiques. Igualment, l'obra de Porcel, més recentment, ha començat a ser analitzada i sotmesa al rigor de la investigació. Aquest epistolari té, per tant, un interès múltiple. No oblidem que es tracta de les cartes de dos grans novel·listes, la qual cosa queda ben palesa perquè aquest epistolari es llegeix amb el mateix plaer que les millors obres de creació.

Hem de dir que, encara que el títol assenyali que es tracta d'un «epistolari complet», en realitat hi manquen moltes de les cartes que Porcel adreçà al seu mestre i amic. Ignoram els motius d'aquesta desproporció, però és fàcil pensar que Porcel devia guardar les cartes de Llorenç Villalonga com un tresor. Per contra, Villalonga, potser a causa dels canvis constants de lloc de residència (Palma, Son Quint, Binissalem), sembla que sovint tenia problemes amb la recepció i potser amb la conservació de la correspondència de l'amic. Tot i això, Villalonga

demostra ser molt més diligent i constant a l'hora d'escriure, mentre que a Porcel, tal volta per les moltes feines que duia a terme, li costa més trobar un moment per fer-ho. Recordem que Villalonga queda impressionat —i, fins i tot, ho recorda anys més tard— per la capacitat de comunicació directa d'una carta de Porcel escrita a corre-cuita en el metro de Barcelona.

L'epistolari és molt intens i constant, sobretot des de 1960 fins 1964, data aquesta última en què les cartes es van espaïant i palesen un distanciament entre ells dos, si bé l'admiració mútua i l'amistat no es trenca mai. Sorpren que els dos escriptors s'escriguin durant molt de temps en castellà i que només en els últims anys passin a emprar el català (molt dialectal i col·loquial, en el cas de Villalonga) com a llengua de relació escrita entre ells. Per algunes cartes a Joan Sales, adjuntades per Villalonga, veiem com, en canvi, l'autor de *Bearn* escrivia en català al seu editor, mentre que a Porcel encara s'hi adreçava en castellà. Hi ha també algunes cartes en francès, fruit de l'afrancesament de Villalonga i que segurament no eren més que un exercici lingüístic entre ells dos. Tanmateix, Villalonga escriu molt millor en castellà que no en català (i que en francès): el seu estil és molt més àgil i fluid, més elegant i més segur, no tan sols per raons de formació, sinó també perquè aquestes lletres en català són dels últims anys i denoten el deteriorament de la vellesa i de l'arteriosclerosi. En canvi, Porcel té sempre un domini absolut del català i del castellà. De totes maneres, com hem dit abans, el conjunt de l'epistolari, per si mateix, té un valor literari indiscutible.

L'epistolari Villalonga-Porcel ens proporciona una allau d'informacions, per la qual cosa difícilment les podríem resumir aquí. Per exemple, l'epistolari és d'una gran vàlua per conèixer detalls de la gènesi de les obres dels dos autors: títols provisionals, moments en què els llibres varen esser escrits, dificultats d'escriptura, problemes editorials, idioma original en què foren escrites, recepció, etc. Per exemple, es corrobora la tesi defensada per Porcel segons la qual *Bearn o la sala de les nines* fou escrita primer en castellà i, després, fou traduïda al català per Villalonga mateix. O coneixem al detall les diverses representacions que a principis dels 60 es feren d'*Els condemnats* i de *La simbomba fosca*, de Porcel. Per tot això, des d'ara cal tenir sempre en compte aquest epistolari en qualsevol treball tant sobre Llorenç Villalonga com sobre Baltasar Porcel.

Però sobretot és important la imatge que cada un dels dos autors ens dona de si mateix. En el fons l'epistolari és un «gènere» autobiogràfic. Així aquest epistolari ens ofereix una imatge molt clara dels inicis de Baltasar Porcel: un jove ambició que volia obrir-se pas en el món de les lletres i triomfar com a escriptor, tot i sorgir d'una Mallorca tradicional, mig adormida, on, com diu en més d'una ocasió, els escriptors perden tot el temps xerrant i gairebé no escriuen. Aquest Porcel és el dels seus primers llibres (*Els condemnats*, *La simbomba fosca*, *Solnegre*, *La lluna i el Cala Llamp*, *Els escorpins*...): un autor que admira els homes d'acció i que se situa a l'antitesi de la majoria dels escriptors mallorquins d'aquell moment. Això ens explica que tan prest tenguí clara l'opció d'instal·lar-se a Barcelona i que, més tard, es produeixi la ruptura entre Porcel i bona part dels seus col·legues

mallorquins. Ara bé, no oblidem que Llorenç Villalonga també formava part del món intel·lectual illenc, letàrgic i inactiu, ple de capelletes i d'enveges. Per això caldria veure fins a quin punt la relació amb Baltasar Porcel no fou també un estímul per a Llorenç Villalonga com a escriptor. Pensem que, quan comença l'epistolari, l'any 1957, als seixanta anys, Villalonga encara té una obra relativament breu; però a partir d'aquest moment s'aferma la seva producció, així com també es consolida la seva adscripció a la literatura catalana. Des de fa molt de temps, sabíem del paper que Porcel havia tengut en la relació de Villalonga com a autor amb Joan Sales, el seu principal editor, i El Club dels Novel·listes. Tot i les dificultats i les supressions que la versió catalana de *Bearn* va patir, fou aquesta edició la que el convertí en un escriptor conegut en la cultura catalana dels anys 60. Sense aquest èxit, seria difícil afirmar que Villalonga no hagués tornat a les lletres castellanes. Ara bé, també es veu en aquest epistolari el disgust que sentia per la literatura espanyola que triomfava en aquella època, per haver-se instal·lat en el neorealisme i en «tremendisme» de Camilo José Cela, personatge cap al qual l'autor de *L'àngel rebel* mostra una aversió quasi tan profunda com la que sentia per la seva obra. El joc de paraules *Camilo es un camelo* ho diu tot. Villalonga sabia que tenia poc a fer en el context de les lletres espanyoles dels 50 i dels 60, en les quals pràcticament havia passat desapercebut. En canvi, en les catalanes les possibilitats eren majors. La relació amb Baltasar Porcel fou, en aquests moments, un fort estímul: recordem que Villalonga escriu *L'àngel rebel* —sens dubte, una de les seves millors novel·les— arran de l'amistat establerta amb el jove Porcel. La construcció del personatge literari de Flo la Vigne, basat en Porcel, és repetides vegades tema de les lletres que ambdós autors s'escriuen. A partir d'aquest moment elaborarà un gran nombre de novel·les (a més de peces teatrals), en moltes de les quals el personatge de Flo la Vigne serà present. *L'hereva de dona Obdúlia*, *Les fures*, *Falses memòries de Salvador Orlan*, *El misantrop*, *Andrea Victrix*, *La «virreyna»*... són alguns dels títols villalonguians que apareixen en aquests anys, al mateix temps del denominat cicle de Flo la Vigne: *Flo la Vigne* (versió de *L'àngel rebel*, realment tudada a causa d'haver transigit amb les pretensions de l'editor), *La gran batuda*, *La Lulú*, *Lulú regina*... El resultat és un gran volum de novel·les en un temps més tost breu, escrit a contrarellotge amb l'avanç de l'edat. En canvi, l'autor andritxol, tot i la joventut, sembla més autònom respecte del mestre, el qual s'esforça a ajudar-lo d'una manera paternal i sovint excessiva. Tanmateix, el deixeble només ho accepta fins a un cert punt, com quan no admet que li escrigui una obra teatral i la presenti als premis Ciutat de Palma en nom seu. Des dels inicis, l'obra de Porcel ja té uns personatges i un món molt definits —l'Andratx tradicional que el jove escriptor encara ha conegut—, que no tenen res en comú amb Villalonga ni amb el seu món. Sembla que el mestre és molt més influït pel deixeble que no aquest pel mestre. D'aquesta manera, les pretensions de Llorenç Villalonga de modelar el jove Baltasar Porcel es frustren i donen pas a un dels temes principals de la seva obra: la impossibilitat de la perpetuació en els fills, siguin adoptats o biològics. Tanmateix, les dissemblances entre

ells dos eren moltes i de tot tipus i, necessàriament, havien de conduir a ruptures. En diverses ocasions Porcel va donar la seva visió personal de Villalonga. Potser la més rotunda, perquè mostra cruament les desavinences entre ells, fou una conferència a la Universitat de Lleida, titulada també «Llorenç Villalonga o les passions ocultes», (PORCEL 1997: 85-97) que podria servir de complement excel·lent d'aquest volum de cartes.

L'epistolari Villalonga-Porcel constitueix un retrat, naturalment parcial, del món literari català, vist des de l'interior. És evident que hi ha molt de xafardeig, que és el que pot agradar a una part dels lectors. De vegades, fins i tot, pot resultar discutible que es facin públics alguns fets que atenyen a tercers, com és el cas de la història de la dissortada Antònia Llodrà. No és el cas, però, de les opinions de Villalonga i de Porcel envers els seus col·legues mallorquins, que ens ajuden a comprendre com funcionaren uns anys de la nostra literatura. Hi destaca la figura de Jaume Vidal Alcover, que no queda gens ben parat en cap sentit i que, finalment, acaba en ruptura amb Villalonga arran de l'afer del pròleg al primer volum de les *Obres Completes*, d'aquest escriptor. Un altre cas és el de Josep M. Palau i Camps, escriptor de profundes conviccions catalanistes, que delata a Joan Sales el passat falangista de l'autor de *Mort de dama*. O de Joan Bonet, escriptor i periodista del diari *Baleares*. O de Camilo José Cela... Fins i tot els més valorats per Villalonga tampoc no s'escapen d'algunes crítiques, com Llorenç Moyà o Josep M. Llompart i Encarna Viñas. Altres hi passen més de biaix, com Bartomeu Fiol —que, en canvi, en les novel·les del cicle Flo la Vigne es converteix en el personatge de Bop, el poeta oligofrènic— o Miquel Bauçà. El món barceloní, en canvi, és vist sempre de més lluny. Hi trobam Joan Triadú, representant el catalanisme clandestí durant el franquisme, que ajuda el jove Porcel en arribar a Barcelona o Josep M. Gironella, que era el cap més visible dels escriptors catalans que escrivien en castellà. L'excepció d'aquest distanciament és el matrimoni Sales, que arriba a ser objecte d'irritació i de befa cruel per part dels dos mallorquins. Ara bé, malgrat l'estranyesa de la relació epistolar entre Núria Folch i Llorenç Villalonga, que adquireix tons esperpèntics, aquestes cartes constitueixen un document especialment interessant per conèixer el procés d'edició de *Bearn* —i, no tant, de les novel·les següents—, les dificultats del qual es degueren sobretot a l'estranya mania dels editors d'El Club dels Novel·listes de voler canviar els originals (que ja coneixíem per altres autors, com Mercè Rodoreda) i de fer precedir cada edició d'una allau de pròlegs. Els Sales durant uns anys ocupen, quantitativament, una part molt important d'aquest epistolari, malgrat que amb una reiteració que es deu clarament a la pesadesa i a les molèsties que als dos autors mallorquins ocasiona, sobretot, la insistència de Núria Folch.

Ara bé, el més interessant de tot l'epistolari és la contraposició dels caràcters absolutament diferents dels dos escriptors: la personalitat senyorívola i reflexiva de Villalonga i el tarannà impulsiu i directe de Porcel. Això és precisament el que Villalonga va convertir en obra literària, sobretot a *L'àngel rebel* i, també, en les altres novel·les posteriors, on apareix un Flo la Vigne / Baltasar Porcel que es va

metamorfosant constantment sense, però, deixar de ser mai el mateix. Això no obstant, el mestre és sempre un home que mira la realitat amb els ulls de la raó i que, difícilment, es deixa dur pels sentiments ni molt menys per la rauxa. Canvia, això sí, al llarg dels anys. Passa de ser un il·lustrat del segle XVIII, que cita Voltaire i que critica Rousseau com si es tractàs de dos contemporanis, a ser un home molt interessat per la ciència moderna (Einstein, Teilhard de Chardin...), «apocalíptic» —com el denominà Porcel en un dels seus *encuentros*—, que, curiosament, acaba coincidint amb moviments contemporanis com l'ecologisme. Això no obstant, sempre és essencialment el mateix: intel·ligent, racionalista, intrigant, sibil·lí... Primer, intenta modelar el deixeble, fins i tot aconsellant-li exercicis gimnàstics i medicaments, recomanacions sobre la manera de viure, advertències sobre el seu comportament amb els altres, a més de consells sobre l'escriptura. Després, quan el deixeble ha volat ja ben alt, segueix sempre pendent d'ell, com si mai no s'hagués trencat el fil que els uneix. Són ben singulars les maniobres de Villalonga perquè el veredict de dels Premis Ciutat de Palma s'inclinin cap on ell desitja —primer cap a Porcel i, més tard, cap a Conxa Alós—, fins i tot quan ni tan sols forma part del jurat. Per altre costat, també és ben representatiu del caràcter de Porcel quan s'enfada fins i tot amb el mestre per les opinions adverses davant els seus llibres, com ocorre arran de la publicació de *La lluna i el Cala Llamp*. Tanmateix, el caràcter fort de Porcel, capaç d'enfrontar-se al mestre quan ho creu just, cedeix i es deixa convèncer fàcilment en portar a col·lació els articles que l'estiu de 1936 Villalonga havia escrit contra els signants de la *Resposta als catalans*. Són aquestes contraposicions i aquestes contradiccions de caràcters les que proporcionen a l'epistolari un dels atractius més evidents.

En resum, *Les passions ocultes* constitueix una obra d'un gran interès per tots els aspectes que hem assenyalat i per molts d'altres que requeririen un comentari més extens i detallat. Ara bé, tot i els emperons que hi podem trobar, aquest prodigi de quasi vuit-centes pàgines és, sens dubte, una demostració de la força literària d'aquests dos grans escriptors.

## BIBLIOGRAFIA

PORCEL (1997): Baltasar Porcel, «Llorenç Villalonga o les passions ocultes», dins: Àngels Santa (ed.), *Llorenç Villalonga. Camins creuats, IV. Homenatge a Víctor Siurana*, Lleida: Pagès editor / Universitat de Lleida.